

nere, quam unius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni hujus vite pleni deliciis, et circumfluentia temporalium honorum, recte meritoque contemnerentur: non enim falso, aut pravo affectu dictum est: « Quoniam melior est dies una in atriis tuis super millia. » Idem tamen S. Augustinus et hoc loco, id est, in commentario hujus Psalmi, et in lib. citato *De Liber. arbit.*, scribit, per unam diem, intelligi posse diem aternitatis, quæ una est, et eadem semper manens: per millia dierum, tempora volubilia et instabilia hujus vite, quæ quantumvis multiplicentur, semper longe inferiora erunt die semper manentis aternitatis. Sed prior sensus est magis literalis, et magis coheret cum sequenti comparatione: « Elegi, inquit, abjectus esse in domo Dei mei, » id est, tanta est dignitas domus aternæ in cælis, ut malim ibi sedere ad januam cum ultimis, quam « habitare in tabernaculis peccatorum: » vox enim hebraica, quam noster Interpres verit, *abjectus esse*, est אֲבִיטוֹתַי, quæ proprie significat, *solere ad januam more iutoris*: nam כַּף *limen* significat; et deducta est similitudo a janitoribus tabernaculi, qui erant infimi omnium ministrorum domus Dei, ut patet ex lib. I *Paral.* cap. ix. Recte autem vocat Propheta palatia hujus mundi, tabernacula peccatorum: tum quia in domo celesti nulla invenitur iniquitas, hic autem nemo est, qui non peccet; tum quia respectu domus celestis, sunt veluti tentoria quædam, quæ facile mutantur, et fundamento carent: non enim hæc est eadem vox, quæ in principio Psalmi. Ibi enim vox hebraea proprie significat stabilem mansionem: hic autem est vox, quæ proprie significat tabernacula, sive tentoria, quæ transferuntur de loco ad locum.

vers 12 12. QUI MISERICORDIAM ET VERITATEM DILIGIT DEUS; GRATIAM ET GLORIAM DABIT DOMINUS.

Consolatur hoc versiculo et sequenti Propheta virum justum ascendentem in valle lacrymarum, atque ad patriam anhelantem: promittit enim illi a Deo gratiam et gloriam: gratiam per quam justificetur, et in justitia proficiat, dum de virtute in virtutem ascendit; et gloriam, per quam glorificetur, cum ad Sion montem pervenerit: ubi

Deus deorum, non jam per fidem, sed per speciem se videndum præbebit. Probat autem gratiam et gloriam dandam a Deo justis hominibus, quia misericordiam et veritatem diligit Deus. « Quia enim misericordiam diligit, miseretur, » et miserendo gratiam dabit; quia « veritatem, » id est justitiam, « diligit, » reddet fideliter quod promisit diligentibus se, ut S. Jacobus scribit cap. i. In hebræo, pro his verbis, *misericiordiam et veritatem diligit Deus*, habetur, *sol et scutum Dominus Deus*; et quidem probabile est Septuaginta Interpretes, pro voce שֶׁשֶׁת, quæ *solem* significat, legisse שֶׁשֶׁן, quæ significat *oleum*. Sic etiam pro voce דָּרָה, quæ significat *Dominus*, probabile est eos legisse דָּרָה יְיָ, quæ significat *diliget*. Denique probabile est eos pro oleum et scutum intellexisse misericordiam et veritatem: quia oleum *misericiordiam* significare solet, et de veritate scriptum est in *Psal.* xc: « Scuto circumdabit te veritas ejus. » Tamen si quis contendat, omnino esse legendum in hebræo: *Quia sol et scutum Dominus Deus, gratiam et gloriam dabit Dominus*, idem sensus erit: nimirum, quia Dominus Deus sol et scutum est, ut scutum dabit gratiam protectionis in via, ut sol dabit gloriam manifestæ visionis in patria.

vers 13 13. NON PRIVABIT BONIS EOS, QUI AMBULANT IN INNOCENTIA: DOMINE VIRTUTUM, BEATUS HOMO QUI SPERAT IN TE.

Confirmat quod dixit, et restringit promissionem gratiæ et gloriæ ad eos qui ambulant in innocentia, quasi dicat: Deus misericors, et justus, non privabit bonis gratiæ et gloriæ, quæ sola sunt vere et absolute bona, eos qui semel justificati ambulant in innocentia, perseverantes et proficientes in fide, spe, et charitate. Alioquin enim, si retrocedant, et ambulent in iniquitate, a gratia excident, et pro gloria confusionem accipient. Concludit Psalmum conversus ad Deum: « Domine, inquit, virtutum, » id est, exercituum, « beatus » erit, qui in te confidet, confidentia vera ac solida, quam fides vera et conscientia bona gignere solent.

PSALMUS LXXXIV.

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. In finem, filiis Core, Psalmus.

2. Benedixisti, Domine, terram tuam: avertisti captivitatem Jacob.
3. Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.
4. Mitigasti omnem iram tuam: avertisti ab ira indignationis tuæ.

V. s. h. — Victori, filiorum Core, Cantica [h. Psalmus].

- Placatus es, Domine, terram tuæ: reduxisti captivitatem Jacob.
- Dimisisti iniquitatem populo tuo: operuisti omnes iniquitates eorum. SEMPER.
- Continuisti omnem indignationem tuam: conversus es ab ira furoris tui.

5. Converte nos, Deus salutaris noster, et averte iram tuam a nobis.

6. Numquid in æternum irasceris nobis? aut extends iram tuam a generatione in generationem?

7. Deus, tu conversus vivificabis nos, et plebs tua lætabitur in te.

8. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam: et salutare tuum da nobis.

9. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam,

Et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor.

10. Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.

11. Misericordia et veritas obviaverunt sibi: justitia et pax osculatæ sunt.

12. Veritas de terra orta est, et justitia de cælo prospexit.

13. Elemen Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum.

14. Justitia ante eum ambulabit, et ponet in via gressus suos.

Convertite nos, Deus Jesus [h. salutaris] noster, et solve iram tuam adversum nos.

Noli in æternum irasci nobis: extends iram tuam in generationem [al. a generatione, etc.] et generationem.

Nonne tu revertens vivificabis nos, et populus tuus lætabitur in te?

Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis.

Audiam quid loquatur Deus Dominus, loquetur enim pacem ad populum suum et ad sanctos suos, ut non convertantur ad stultitiam.

Verumtamen prope est his qui timent eum salutare ejus, ut habitet gloria in terra nostra.

Misericordia et veritas occurrerunt: justitia et pax osculatæ sunt.

Veritas de terra orta est, et justitia de cælo prospexit.

Sed et Dominus dabit bonum, et terra nostra dabit germen suum,

Justitia ante eum ibit, et ponet in via gressus suos.

Argumentum. — « Gratulatur Jovæ, quod populum de exilio reduxerit, petique ab eo pacem adeo tranquillam et inopertulam, ut pristinae iræ Dei nullæ reliquæ supersint (vers. 2-8); postremo firmiter se exaudium iri sperat, et de spe illa sua, tanquam de re certissima, magnifice loquitur, dum quæ ad statum felicem reipublicæ pertinent, figuris pulchris et suavibus describit (vers. 9-14). Carmen ad illud tempus referendum, quod reditum ex Babylonicis exilio proxime est consequutum. » Ita Rosenmuller. Aliis tamen preces sunt pro reditu Israelitarum in captivitatem a Salmanasare et Sennacheribo abductorum. Strophae duæ.

1. Præcentori, Coraltarum carmen.

2. Propitius fuisti (olim), Jovæ, terræ tuæ, reduxisti captivitatem (captivos) Jacobi (populi).

3. Abstulisti culpam populi tui, operuisti omnia peccata eorum.

4. Cessare fecisti (propr. collegisti) omnem furorem tuum, reduxisti cor (vel vultum) ab ardore iræ tuæ:

5. Ita nunc quoque reverte ad nos, Deus salutis nostræ, et frange (aufer) iram tuam nobiscum (erga nos).

6. Num in æternum irasceris nobis, protrahes iram tuam in omnes ætates?

7. Nonne iterum vitæ reddes nos, ita ut populus tuus lætetur de te?

8. Fac ut videamus, Jovæ, gratiam tuam, et salutem tuam da nobis.

9. Audiam, quid loquatur Deus Jovæ: utique loquitur pacem (promittit salutem) populo suo et piis suis; at non redeant ad stultitiam (peccata).

10. Sane prope est cultoribus ejus salus ejus, ut habilet gloria in terra nostra.
11. Benignitas et fides sibi occurrunt, justitia et pax se osculantur.
12. Fides e terra progerminat, et justitia de caelo prospicit (cf. *Is. XLV, 8*).
13. Etiam Jova dat bonum, et terra nostra dat fructum suum.
14. Justitia coram eo (Deo) ambulat, et ponit in via gressus suos.

NOTE.

Vers. 2 et seqq. Alius, *reducos, auferas, operias*, etc. — Vers. 5. *Reverte ad nos*: Maurer, *restitu nos* in primum statum. — Vers. 7. *Herum*, propr. *revertes*. — Vers. 9. Fingit jam vates, se audire vocem Dei respondentis, paratum se esse ad juvandum populum, modo, saluti restitutus, nihil deinceps delinquit iterum. Alii, *ita ut non redeant*. — Vers. 10. *Sane*, gall. *oui*. Gloria nostra pristina, scilicet cultus instauratus, veteraque Israeliticæ terræ ornamenta. — Vers. 11. Hengstenberg: *Benignitas*: qua Deus bona promittit, et *veritas*, qua promissa implet; *justitia et pax*, Dei dona. Maurer: «Sensus hujus et proxime sequentis versus: plena omnia erunt benignitate, fide, justitia, pace.» — Vers. 14. *Ponit in via*, etc., i. e. libere persequitur viam suam: ita Maurer. Hengstenb. *ponit justitia in viam gressus suos*, i. e. facit ut gressus sui sint Israelitarum omnium via.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXXIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, filius Core, Psalmus.

Duæ sunt de argumento hujus Psalmi tractatorum sententiæ. Alii enim volunt commemorari a Propheta liberationem populi ab una captivitate, et inde argumento sumpto orari pro liberatione ab alia captivitate, commemorari videlicet liberationem a captivitate Egyptiaca, et orari pro liberatione a captivitate Babylonica; vel commemorari liberationem a captivitate Egyptiaca et Babylonica, et orari pro liberatione a captivitate diaboli, quæ per illas figurata fuerat. Alii, et fortasse rectius, existimant, in hoc Psalmo de una tantum captivitate agi, id est, de captivitate generis humani sub principe tenebrarum, a qua liberamur per Christum Dominum nostrum; sed in primis tribus versiculis prædici liberationem ab hac captivitate, in reliquis orari pro executione prædicationis. Cur autem prædictio de re futura exponatur per verba temporis præteriti, causa est, quoniam quæ nobis futura sunt, in Dei præsentia et decreto jam facta sunt.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. BENEDIXISTI, DOMINE, TERRAM TUAM: AVER-
TISTI CAPTIVITATEM JACOB.

Initio Psalmi Propheta, Spiritu Sancto revelante, æternum Dei decretum de futura liberatione nobis aperit; ac primum docet primam causam et ultimum effectum nostræ liberationis. Prima causa fuit dilectio, qua Deus dilexit genus humanum. Cur enim Deus «sic mundum dilexerit, ut Filium suum unigenitum daret,» per quem redimeremur, «et omni benedictione benediceremur,» ut loquitur Dominus *Joan. III*, et Apostolus ad *Ephes. I*, nulla ratio reddi potest, nisi ipsa Dei bona voluntas, sive benedictum et mi-

sericordia. Ultimus effectus erit perfecta liberatio a captivitate, quam habebimus in resurrectione, quando pervenimus ad libertatem gloriæ filiorum Dei. Nunc enim ex parte liberati sumus, sed expectamus redemptionem corporis nostri, per quam liberabimur ab omni corruptione et necessitate. Ait igitur: «Benedixisti, Domine, terram tuam,» id est, propter peccatum primi hominis maledixisti terræ quam ipse feceras, et hominibus inhabitandam dederas: sed scio etiam, «benedixisti terram tuam;» decrevisti enim in æterno benedictio tuo terram tuam, quam fecisti, visitare, benedicere omni benedictione et

gratia, mittens ad eam Unigenitum tuum «plenum gratiæ et veritatis,» ut est *Joan. I*. Hebræus et græcus codex clarius explicat hanc primam causam omnium honorum nostrorum, quæ est bona voluntas Dei. Vox hebræa est *רצונו*, quæ significat proprie, *bene tibi placuisti in terra tua*, sive *bene voluisti terram tuam*. Vox græca *εὐδοκῆσαι* significat, *bene voluisti terram tuam*. Inde est *εὐδοκῆσαι*, qua sæpissime legimus in Evangelio et in Apostolo commendatam, ut initium et radicem omnium beneficiorum Dei. Sicut autem maledixit Deus terræ, non propter ipsam, sed propter inhabitantes: sic etiam benedixit terram propter habitantes: quare tota ista benedictio ad homines referenda est. «Avertisti captivitatem Jacob.» Hic exprimitur ultimus effectus misericordiæ Dei, qui erit perfecta liberatio a captivitate, in quam incidimus per peccatum. «Avertisti, inquit, captivitatem Jacob,» id est, jam in æterno decreto tuo per mortem filii tui prævisam placatus, removisti, sive dissolvisti captivitatem populi tui Jacob, ut deinceps fruatur libertate gloriæ filiorum Dei. Ex hebræo *סביתו*, pro *avertisti*. S. Hieronymus vertit *reduxisti*, sed idem est sensus. Nomine autem *Jacob* intelligitur, teste S. Augustino, totus populus Dei, sive ex Jacob descendat secundum carnem, quales sunt Judæi credentes in Christum; sive secundum spiritum fidei, quales sunt gentes conversi ad Christum, «qui sunt quasi rami oleastris inserti in bonam olivam, et quasi lapides vivi superedificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum,» ut Apostolus docet ad *Rom. IX* et *XI*, et ad *Ephes. II*.

Vers. 2. 2. REMISISTI INIQUITATEM PLEBIS TUÆ, OPERUISTI OMNIA PECCATA EORUM.

Declarat nunc modum, quo Deus benedicens terræ suæ dissolvit captivitatem Jacob: ac dicit id eum fecisse remittendo peccata populi sui. Sicut enim peccatum fuit causa captivitatis, ita remissio peccati fuit causa liberationis a captivitate. «Remisisti, inquit, iniquitatem plebis tuæ,» id est, in mente, et decreto tuo condonasti iniquitatem populo tuo, ob quam iniquitatem tradideras eundem populum diabolo, tanquam administro justitiæ tuæ. «Operuisti omnia peccata eorum;» hæc est repetitio et declaratio ejusdem rei. «Operuisti,» id est, abscondisti a facie tuâ, ut non videres ad puniendum; quia vero Deus non potest non videre id quod revera est, quantumvis abscondatur et tegatur, ideo quando Deus tegit peccata, omnino illa delet et remittit, ut nusquam sint, et, ut alibi diximus, tegit Deus peccata, quando ea remittit, non quasi velo occultantia, sed quasi emplastro curante et sanante. Dicit autem «omnia peccata eorum,» ut explicet quod dixerat, iniquitatem plebis tuæ non significare unicam iniquitatem communem toti plebi, quale est peccatum originis, sed omnem iniquitatem tum communem omnibus, tum pro-

prium singulis. In græco habetur, *remisisti iniquitates*; sed in hebræo habetur in singulari, *iniquitatem*; sed idem est sensus.

3. MITIGASTI OMNEM IRAM TUAM, AVERTISTI AB Vers. 3.
IRA INDIGNATIONIS TUÆ.

Hic vero reddit causam cur Deus dimiserit iniquitatem plebi suæ; ac dicit ideo dimisisse, quia placatus fuerat, et iram deposuerat. Quemadmodum enim ira Dei causa erat ultionis, sic etiam placatio Dei causa fuit remissionis: placavit autem iram Dei, id est, justitiam puniivam Dei: «Agnus occisus ab origine mundi,» *Apocal. XIII*. Agnus autem immaculatus dedit nobis misericordia, et bona voluntas illius, «qui sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret,» *Joan. III*. Hic igitur est ordo liberationis: Benedictio, sive bona voluntas Dei dedit filium liberatorem; Filius mortis suæ placavit iram Dei, et satisfaciendo justitiæ pro peccatis totius mundi; placatus Deus remisit peccata; remissio peccati solvit captivatem. Atque hoc totum mysterium absconditum in mente Dei revelavit Spiritus Sanctus Propheta suo, et ille nobis in tribus his versiculis descripsit. Illud, *omnem iram tuam*, significat, Christi redemptionem sufficientissimam fuisse ad plenam satisfactionem. Significat etiam libertatem, quam habebimus tempore suo, id est, in novissimo die, futuram omnino plenam et absolutam, ut nihil penæ, nihil miserie relinquatur; omnis enim penæ ex ira Dei procedit. Illud, *avertisti ab ira indignationis tuæ*, id ipsum repetit, et hunc sensum habet: Avertisti te ab ira et indignatione tua. In hebræo habetur, *convertisti te*, sive *conversus es ab ira furoris tui*.

4. CONVERTE NOS, DEUS SALUTARIS NOSTER, ET Vers. 4.
AVERTE IRAM TUAM A NOBIS.

Incipit nunc Propheta in persona populi Dei orare pro executione atque adimpletione decreti divini. Ac primum petit ut Deus incipiat mitigare iram suam, cujus mitigationis primus effectus est, initium salutis nostræ, id est, auxilium divinum, per quod incipiamus converti ad Deum. Neque enim converti possumus ab iniquitate ad Deum, nisi gratia ejus preveniat nos, et vocando, *Non possumus converti ad Deum, nisi Deus sua gratia nos preveniat.* Ait igitur: «Converte nos, Deus salutaris noster,» id est, incipe salutem nostram operari, ut Deus Salvator noster, quod facies, si nobis bonam voluntatem conversionis inspires. Et ut hoc misericorditer facere incipias, «averte iram tuam a nobis,» id est, reconciliare nobis, oblitus offensarum, quæ te nobis inimicum reddiderunt.

5. NUMQUID IN ÆTERNUM IRASCERIS NOBIS? AUT Vers. 5.
EXTENDES IRAM TUAM A GENERATIONE IN GENERATIONEM?

Persistit in eadem petitione, quasi dicat: Satis diu iram tuam portavimus; ne differas miseri-

Benedictio-
nem Dei
initium
et radix
est b-
dixit.

Odo He-
beratio-
nis han-
ciani ge-
neris.

Non pos-
sumus
converti
ad Deum,
nisi Deus
sua gra-
tia nos
preveni-
at.

cordiam imperit, et pacem nobis reddere. « Numquid in aeternum irascaris nobis? » id est, num eterna erit inimicitia tua ad genus humanum? num « a generatione in generationem sine fine extendetur ira tua? » quasi dicat: id non convenit infanti clementiae et bonitati tuae. In hebraeo non habetur particula *aut*, sed omnino subintelligitur; ideo recte Septuaginta Interpretes eam expresserunt.

Vers. 6. **6. DEUS, TU CONVERSUS VIVIFICABIS NOS, ET PLEBES TUA LETABUNTUR IN TE.**

Declarat effectum, qui sequetur ex reconciliatione; inde enim fiet ut homo lucretur vitam, et Deo reddatur laus. « Deus, tu conversus ad nos per dispositionem irae et reconciliationem, « vivificabis nos: » nam « stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita aeterna, » Rom. vi; « et plebs tua » vivificata, et respirans ob tam ingens beneficium, « letabitur in te, » ac letabunda cantabit laudes tuas. In hebraeo pro voce *Deus*, habetur *N*77, *nonne*; et sic verit S. Hieronymus: *Nonne tu reversus vivificabis nos?* Sed facile est videre quid Septuaginta habuerint et legerint in suis codicibus; non enim tam imperiti erant, ut verterint *Deus*, si habuissent *N*77; sed habuerunt *eloha*, quod significat *Deus*; et sunt eadem littera, sed transposite. Pro *conversus*, S. Augustinus legit *convertens*, ut etiam sonat vox graeca *μεταστρέφω*; sed sensus non est: *Tu convertens nos, vivificabis nos*, sed *tu convertens te ad nos, vivificabis nos*; et hoc modo conciliatur haec lectio cum hebraica et latina.

Vers. 7. **7. OSTENDE NOBIS, DOMINE, MISERICORDIAM TUAM, ET SALUTARE TUUM DA NOBIS.**

Petit Propheta mitigationem irae divinae, petit reconciliationem et vivificationem, quae fit cum per gratiam remittuntur peccata: petit nunc adventum Salvatoris, per quem factum est ut plane perspiceremus et videremus Dei benignitatem et misericordiam erga nos. De qua manifestatione dicit Apostolus: « Apparuit gratia Dei omnibus hominibus, » ad Tit. ii; et rursum: « Benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, » ad Tit. iii. Quis enim dubitare potest an Deo curae sit genus humanum, nosque verissime Deus diligat, posteaquam misit Filium suum unigenitum, ut nos pretioso sanguine suo de diabolica captivitate redimeret? « Ostende, inquit, nobis misericordiam tuam, » id est, fac ut plane cernamus et experimento certo discamus misericordiam illam, qua in mente tua ab aeterno benedicere decrevisi terram tuam. « Et salutare tuum da nobis, » id est, et mitte nobis Salvatorem filium tuum; tunc enim vere ostendes omnibus hominibus misericordiam, et benignitatem, et gratiam tuam. Ex hebraeo verti posset, et *Iesum tuum da nobis*; nomen enim *Iesus* Salvatorem significat, ut notum est. Potest etiam hic versiculus exponi

rectissime, et ad litteram de salute perfecta, quae erit in resurrectione: tunc enim propissime ostendit nobis Deus misericordiam suam, ita ut eam videamus, et quasi tangamus, « quando coronabit nos in misericordia et miserationibus, et sanabit omnes infirmitates nostras, et replebit in bonis desiderium nostrum, et renovabit, ut aquila juventutem nostram, » ut dicitur *Psalm.* cii. Et tunc dabit possidendum in aeternum salutare suum, quando manifestabit nobis seipsum. Sed prior expositio pertinet ad patres Testamenti veteris, qui expectabant Christum in carne venturum: posterior pertinet ad nos, qui expectamus Christum venturum in gloria, « ut reformet corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae, » ut habetur *Philip.* iii. S. Augustinus affiliter ad mores dicit, tunc Deum ostendere misericordiam suam, quando persuadet nobis, nihil quod intelligere, et quasi cernere facit, nisi nos esse, aut posse ex nobis, sed ex misericordia ejus esse quod sumus, et posse quod possumus. Ita enim non extollimur, nec superbumus, sed humiles sumus in oculis nostris: humilibus autem datur gratia Salvatoris.

Vers. 8. **8. AUDIAM QUID LOQUATUR IN ME DOMINUS DEUS: QUONIAM LOQUETUR PACEM IN PLEBEM SUAM.**

Ut certos nos reddat Propheta eorum quae dicitur est, admonet in hoc versiculo se non loqui ex se, sed ex revelatione Domini; et ea solum canere, quae ipse prius a Domino audivit. « Audiam, inquit, quid loquatur in me Dominus Deus, » id est, ego, quod audio a Deo, hoc loquor; ideo et nunc exposita petitione, audiam quid Dominus respondeat, ut id ipsum ceteris manifestem. Dicit autem: « Quid loquatur in me, » ut significet locutionem Dei ad Prophetas esse interiore et spirituales. Spiritus enim Sanctus Prophetas inhabitans illis loquebatur, quod ipsi primi aure cordis audirent, et deinde per ipsorum linguam ad aures corporis aliorum perveniret. Non habetur quidem in textu hebraico illud, *in me*, sed Septuaginta Interpretes addiderunt, ut explicarent modum loquendi Dei in Prophetis, juxta illud *Osee* i: « Principium loquendi Domino in Osee; » et *Zachar.* i: « Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me. » Porro illud, *audiam*, significat praeterea attentionem, et desiderium audiendi, quasi dicat: Libenter et attentissime audiam, quoniam Deus more suo loquetur bona et utilia. « Quoniam, inquit, loquetur pacem in plebem suam, » id est, scio Deum locuturum esse pacem in plebem suam, ideo libenter et attente audiam, quid loquatur in me Dominus Deus. Itaque summa verborum Dei, est annuntiatio et promissio pacis per adventum Messiae, quem Propheta petierat dicens: « Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis. » Dabit igitur Deus Salvatorem, et per eum annuntiabit et praestabit verissimam pacem: unde et « princeps pa-

Quomodo
homo ad
se con-
vertitur,
Quomodo
Spiritus
Sanctus
cum
Propheta
loquetur.

cis » dicitur *Isai.* ix; « et pacificabit omnia, sive quae in caelis, sive quae in terris sunt, » ut dicitur ad *Coloss.* i. Pax autem complectitur complementum omnium beneficiorum Dei, neque antea perfectam pacem habebimus, quam perveniamus ad caelestem Jerusalem, quae interpretatur « visio pacis » Pax enim opponitur bello, bello autem non carebimus « donec absorpta fuerit mors in victoria, et mortale hoc induerit immortalitatem, » ut ait B. Paulus *I Corinth.* xv; tunc enim cessabit bellum cum vitiis et concupiscentiis, cum principibus tenebrarum harum, cum necessitatibus et difficultatibus omnibus. Dum autem hic vivimus, « militia est vita hominis super terram, » *Job.* vii, quantumvis quod in nobis est, pacem cum omnibus habere cupiamus.

Vers. 9. **9. ET SUPER SANTOS SUOS, ET IN EOS QUI CONVERTUNTUR AD COR.**

Explicat quod dixit, « in plebem suam; » promittit enim Deus pacem plebi suae, sed non toti: nam in plebe Dei sunt boni et mali; malis autem pax non convenit, sed bonis: « Pax enim multa diligentibus legem Domini, » *Psalm.* cxviii; et: « Non est pax impiis, dicit Dominus, » *Isai.* xlvi. Qui autem sint sancti quibus promittitur pax, explicatur per verba sequentia: « Et in eos qui convertuntur ad cor. » Tunc enim incipit sanctitas, et consequenter inchoatur pax, cum homo ab exterioribus ad interiora convertitur, unde dicitur: « Redite praevariatores ad cor, » *Isai.* xlvi; et de filio prodigo dicitur *Luc.* xv: « In se autem reversus. » Tunc autem incipit homo reverti ad se, sive redire ad cor, quando apud se cogitare incipit vanitatem rerum temporalium, et quam sit brevis et modica dulcedo peccati; et contra quanta sit nobilitas virtutis, quam ingens pretium bonorum aeternorum: sed proficit postea paulatim homo, cum secum habitare incipit, et de rebus, quae foris sunt, non credit iudicio sensuum exteriorum, neque sermonibus filiorum hujus saeculi; sed conversus ad cor consultat de omnibus rectam rationem, consultat fidem divinitus inspiratam, consultat veritatem ipsam, quae Deus est. Denique perfecte ad cor suum ille convertitur, et pacem, quae superat omnem sensum, gustare incipit, qui in corde suo tabernaculum erigit Deo, et ex imagine, quae est animarationalis, ad exemplar, quod est ipse Deus, alis contemplationis ascendit: et ibi pulchritudinem infinitam Creatoris attendens, in ejus amore ita rapitur et accenditur, ut omnia quae foris sunt nihil ducat, ita uni Deo vinculo charitatis inhaeret, ut rerum aliarum penitus obliviscatur. Homini autem sic affecti nulla mundi pressura pacem, quam in Deo habet, perturbare potest. Sed veniamus ad verba. Codex latinus in secunda parte hujus versiculi, neque cum hebraico, neque cum graeco concordare videtur. Hebraicus codex sic habet, et *super sanctos, et non revertentur ad stultitiam*, graecus au-

tem, et *super sanctos suos, et in eos, qui convertuntur cor ad ipsum*. Lectio tamen nostrae latinae vulgatae editionis antiquissima est, et eam sequitur S. Hieronymus in textu, et in *Commentario Psalmsorum*; nec non S. Bernardus in sermones super haec verba: « Audiam quid loquatur in me Dominus Deus; » neque in sensu ulla diversitas est: *converti enim ad cor, et convertere cor ad Deum*, idem significant; siquidem qui convertitur ad cor, desinit attendere ad externa et visibilia, quae temporalia sunt, et incipit considerare interna et invisibilia, quae aeterna sunt, in quibus primum locum obtinet Deus; sic etiam converti ad cor, et non converti ad stultitiam, pro eodem accipi possunt. Neque difficile est, si quis velit, voces hebraicas cum latina editione concordare: nam vox *ל*, quae significat *non*, potest legi et, solum puncti facta mutatione, et significat *in*; sic etiam vox *לכסלה* *lechislah*, quae significat, *ad stultitiam*, potest legi *לכסלה* *leb sela*, et significat *cor*; *sela* enim adjungitur passim in Psalmis, et vel nihil significat, vel significat *semper*, quod hoc loco optime quadrat, vel significat aliquid nobis incognitum, unde ab interpretibus omitti solet. Itaque sic reddi possunt verba hebraica: *Et in eos qui convertuntur corde sive ad cor, semper.*

Vers. 10. **10. VERUMTAMEN PROPE TIMENTES EUM SALUTARE IPSIUS, UT INHABITET GLORIA IN TERRA NOSTRA.**

Adveniente Messia predicabitur pax, sed diu postea exhibebitur: verumtamen salus, id est, gratia sanitatis et aliorum miraculorum presentissima erit, et vicinissima omnibus credentibus in eum, ac timentibus eum timore reverentiae et pietatis. Inde vero maxima gloria Deo exurgit, laudantibus et magnificentibus Deum omnibus, qui mirabilia ejus videbunt, cujus rei plurima testimonia legi possunt apud Evangelistas. Hoc igitur est, quod nunc Propheta subjungit: « Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius, » id est, salus Dei, sive Christus ipse Salvator prope erit ad sanandum per omnipotentiam suam omnes timentes eum, omnes videlicet colentes cum timore sancto, « ut inhabitet gloria in terra nostra, » id est, sicut ista magna Salvatoris frequentissima, ut gloria Dei manifestetur, et inhabitet in terra promissionis, ad quam proprie Salvator mittetur. Sed si corporalis gloria vicina erit timentibus eum, et inde gloria Dei magnifice oriatur, multo magis salus spiritualis prope timentes eum erit. « Quotquot enim recipiunt eum, dabit eis potestatem filios Dei fieri, » *Joan.* i; et inde manifestabitur gloria ejus, « quasi unigeniti a Patre, pleni gratia et veritate. »

Vers. 11. **11. MISERICORDIA ET VERITAS OBLIVIAERUNT SIBI: JUSTITIA ET PAX OSCULATAE SUNT.**

Aperit hoc loco Propheta mysterium aliud in adventu Messiae complementum; misericordiam vi-

delicet et justitiam, quæ contrariæ videntur, cum una ignoscat, altera puniat, simul esse conjungendas. Futurum enim erat per Christi passionem, ut et genus humanum misericorditer liberaretur, et tamen divine justitiæ plenissime satisfaceret. « Misericordia, inquit, et veritas obviaverunt sibi, » id est, obviaverunt sibi tempore Messie, cum alias in diversa pergere viderentur. « Justitia et pax osculatae sunt, » id est, justitia punitiva, quæ paulo ante veritas nominata est, et pax sub nomine misericordiæ significata, amicitis conjungentur, et quasi inter se osculabuntur. Hunc sensum, qui mihi literalis videtur, elegantius prosequitur S. Bernardus in serm. 4 *De Annuntiatione*. S. Hieronymus in *Commentario*, et S. Augustinus per misericordiam, intelligunt misericordiam, qua usus est Deus erga gentiles, quibus dedit Salvatorem, quem non promiserat; per veritatem autem intelligunt justitiam, sive fidelitatem, qua exhibuit Judæis Messiam, quem patribus eorum pollicitus fuerat, unde est illud Apostoli *Rom. xv*: « Dico Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis ad confirmandas promissiones patrum; gentes autem super misericordiam honorare Deum; » tunc enim misericordia et veritas obviaverunt sibi, cum in unam Ecclesiam convenirent gentiles et Judæi, illi per misericordiam, isti per veritatem adducti. Per justitiam, quæ osculatur pacem, intelligit idem S. Augustinus justitiam, quæ reddit unicuique suum, ex cujus observatione pax oritur, quemadmodum ex violatione justitiæ oritur bellum; et rectissime admonet, frustra illos querere pacem, qui sororem pacis justitiam complecti recusant. Alii hunc versiculum exponunt de virtutibus, quæ florebant in populis tempore Messie, vel de virtutibus, quæ in ipso Messia maxime eminebant.

12. VERITAS DE TERRA ORTA EST, ET JUSTITIA DE CÆLO PROSPEXIT.

Hic jam explicat Propheta mysterium incarnationis, utens verbo temporis præteriti pro verbo temporis futuri more Prophetarum. « Veritas, inquit, de terra orta est, » hoc est, Christus, qui veritas est, de Virgine Maria nascetur. « Et justitia de cælo prospexit, » id est, et tunc justitia de cælo manifestabitur, tum quia nato Christo cepit vera justitia de cælo descendere, et homines per fidem Christi justificare; tum quia per adventum Christi revelari cepit « ira Dei de cælo super omnem iniquitatem, » ut dicitur *ad Rom. i*. Nunquam enim plene cognitum fuisset quanta sit ira Dei adversus peccatum, nisi expiari Deus voluisset illud morte unigeniti Filii sui; et etiam nunquam plene cognitum fuisset quanta sit ira Dei futura in die judicii adversus iniquos, nisi vidis-

semus quanta fuerit Christi passio pro peccatis alienis expiandis; nam « si in ligno viridi hæc faciunt, in arido quid fiet? » ait ipse Dominus *Luce. xxiii*.

13. ETENIM DOMINUS DABIT BENIGNITATEM, ET TERRA NOSTRA DABIT FRUCTUM SUUM.

Pergit explicare mysterium incarnationis, atque ostendit veritatem ex terra nascenturam, non quomodo nascuntur fruges ex terra arata et sata opera hominum, sed quomodo nascuntur flores in campis sylvestribus, sine cultura humana, ex pluvia de cælo, et radiis solis in eam cadentibus. « Etenim, inquit, Dominus dabit benignitatem, » id est, emittet de cælo Spiritum Sanctum suum, qui virginem obumbrabit; et sic terra nostra neque arata, neque sata, sed omnino virgo intacta dabit fructum suum. Unde in Canticum canticorum ipse dicit: « Ego flos campi, et lilium convallium. »

14. JUSTITIA ANTE EUM AMBULABIT, ET PONET IN VIA GRESSUS SUOS.

Concludit Propheta, demonstrans Christum omnino justum et sanctum futurum, ita ut radios justitiæ suæ ante se præmittat, et luce sua sibi viam aperiat ad omnem progressum in hac valle tenebrosa hujus nostræ mortalitatis. « Justitia, inquit, ante eum ambulabit, » id est, Christus quasi sol quidam, et vere lux mundi radios justitiæ et sapientiæ suæ præmittet, sicut etiam scriptum est in *Psalm. lxxviii*: « Misericordia et veritas præcedent faciem tuam; » et *Isai. lvi*: « Anteibit faciem tuam justitia tua; » et sic « ponet in via gressus suos, » id est, aggredietur iter peregrinationis suæ, ut multos peregrinos perducat ad patriam. Possunt hi tres versiculi exponi etiam de justificatione et bonis operibus hominum credentium in Christum: nam utroque modo exponit S. Augustinus: « Veritas de terra orta est, et justitia de cælo prospexit, » id est, veritas confessionis peccatorum et laudis Dei cepit per Christum oriri ex ore hominum terrenorum, et tunc « justitia Dei de cælo prospexit, » ut confitentes peccata sua, et laudem dantes gratia Dei justificaret; sed hæc ipsa veritas confessionis non oritur ex terra per vires ipsius terræ, sed per auxilium gratiæ Dei prævenientis; nam « Dominus dabit benignitatem, » qui dilucere faciet justitiam in corde peccatorum, et sic « terra nostra dabit fructum suum. » Porro justificatus homo per Christi gratiam, semper justitiam ante oculos suos habebit, ut omnia faciat juxta regulam justitiæ: sic « justitia ante eum ambulabit, » præferens illi quasi faciem legem Domini, ne ambulet in tenebris, et sic securus et gaudens ponet in via gressus suos, ut feliciter ad patriam aliquando perveniat.

PSALMUS LXXXVI.

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — Oratio ipsi David.

1. Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me: quoniam inops et pauper sum ego.
2. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.
3. Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamavi tota die.
4. Lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi.
5. Quoniam tu, Domine, suavis et mitis: et multa misericordiæ omnibus invocantibus te.
6. Auribus percipe, Domine, orationem meam: et intende voci deprecationis meæ.

7. In die tribulationis meæ clamavi ad te: quia exaudisti me.

8. Non est similis tui in diis, Domine, et non est secundum opera tua.

9. Omnes gentes quascumque fecisti, venient, et adorabunt coram te, Domine, et glorificabunt nomen tuum.

10. Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia: tu es Deus solus.

11. Deduc me, Domine, in via tua, et ingrediar in veritate tua: lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.

12. Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in æternum.

13. Quia misericordia tua magna est super me, et eruisti animam meam ex inferno inferiori.

14. Deus, iniqui insurrexerunt super me, et synagoga potentium quæsierunt animam meam, et non proposuerunt te in conspectu suo.

15. Et tu, Domine, Deus miserator et misericors: patiens, et multa misericordiæ, et verax.

16. Respice in me, et miserere mei, da imperium tuum puero tuo, et salvum fac filium ancillæ tuæ.

17. Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, et confundantur: quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me.

V. s. h. — Oratio David.

Inclina, Domine, aurem tuam, exaudi me: quia egenus et pauper [al. add. *sum*] ego.

Custodi animam meam, quia sanctus [h. *misericos*] ego: salva servum tuum tu [al. *tac. tu*], Deus meus, qui confidit in te.

Miserere mei, Domine: quoniam ad te clamabo tota die.

Lætifica animam servi tui: quia ad te, Domine, animam meam levavi.

Tu enim es, Domine, bonus: et propitiabilis, et multus misericordia omnibus qui invocant te.

Exaudi [h. *auribus percipe*], Domine, orationem meam, et audisula vocem deprecationum mearum.

In die tribulationis meæ invocabo te, quia exaudies me.

Non est similis tui in diis, Domine, et non est juxta opera tua.

Omnes gentes quas fecisti, venient et adorabunt coram te, Domine, et glorificabunt nomen tuum [al. add. *Domine*].

Quia magnus es tu, et faciens mirabilia, tu Deus solus.

Doce me [illuminata mihi], Domine, viam tuam, ambulem in veritate tua: unicum fac cor meum, ut timeat nomen tuum.

Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in sempiternum [h. *seculum*].

Quia misericordia tua magna est super me, et eruisti animam meam de inferno extremo [h. *inferiori*].

Deus, superbi surrexerunt [al. *insurrexerunt*] adversum me, et cæcus robustorum quæsierunt [al. *quæsiuit*] animam meam, et non posuerunt te in conspectu suo.

Tu autem, Domine, Deus misericors et clemens: patiens [h. *tardus ad furorē*], et multa misericordiæ, et verus,

Respice ad me, et miserere mei: da fortitudinem tuam servo tuo, et salva filium ancillæ tuæ.

Fac mecum signum in bonitate, et [al. *ut*] videant qui oderunt me, et confundantur:

Quia tu, Domine, auxiliatus es mihi, et consolatus es me.

Quomodo
justitia
et pax
obviave-
runt sibi
in Christi
adventu?

Vers. 14.

Argumentum. — Orat defensionem et victoriam adversus potentes hostes, cum quibus precatori sit pugnandum. Titulo Davidis has preces esse perhibenti illud repugnare videtur, tum quod particula *in* hoc carmine sit nota accusativi, tum quod magna ex parte ex aliorum scriptorum locis confiatam est: quantum hæc loca, quoniam sint ex Pentateucho et Davidicis Psalmis, nil contra Davidem auctorem faciunt. Strophæ duæ; vers. 1-10, 11-17; vel, juxta alios, quatuor: vers. 1-4, 5-10, 11-13, 14-17.

4. Preces Davidis.

- Inclina, Jova, aurem tuam, exaudi me,
nam afflictus et miser ego sum.
2. Custodi animam (vitam) meam, nam pius (tui cultor) ego sum;
salva servum tuum, tu mi Deus, qui in te confidit.
3. Miserere mei, Domine,
nam ad te clamo quotidie.
4. Læticia afflicte animam servi tui,
nam ad te, Domine, animam meam attollo.
5. Nam tu, Domine, es benignus et paratus ad condonandum,
et multus gratia erga omnes qui clamant ad te.
6. Ausculta, Jova, preces meas,
et intende *aurem* voci supplicationis meæ.
7. In die angustiarum clamo ad te,
nam exaudis me.
8. Nullus tibi similis est inter deos, Domine,
et nihil simile facinoribus tuis.
9. Omnes gentes, quas fecisti,
veniant et prosternant se coram te, Domine,
et honores habeant nomini tuo.
10. Nam magnus tu es et patrans mirabilia,
tu, o Deus, solus.
11. Doce me, Jova, viam tuam,
ambulem in fide tua,
uni cor meum ad timendum nomen tuum.
12. Celebrem te, Domine, mi Deus, toto corde meo,
et glorificem nomen tuum in æternum:
13. Nam gratia tua magna est (vel *fuit*) super me,
et eripuisti animam meam ex orco inferno.
14. Deus, superbi insurgunt adversum me,
et turba violentorum appetunt vitam meam,
nec ponunt te ante oculos suos.
15. Tu vero, Domine, Deus es misericors et benignus,
tardus ad iram, et magnæ gratiæ et fidei.
16. Convertite te ad me, et miserere mei,
da potentiam (præsidium) tuam servo tuo,
et adjuva filium servæ tuæ.

17. Fac mecum (in me) signum in bonum,
ut videant *illud* oses mei et pudore afficiantur,
quod tu, Jova, adjuvas me et consolaris me.

NOTE.

Vers. 10. Alii, tu Deus es solus. — Vers. 11. *Viam tuam*, que tibi probatur agendi rationem. Hengstenberg *viam felicitatis* intelligit, in qua scilicet Deus suos ducit. *Ambulem*, etc., servem, vel servavo tibi fidem. Hengstenberg: *ambulare in fide vel veritate Dei*, est a Deo ita protegi, ut Deus promissis suis fidelis conspiciatur. *Uni cor meum*, dirige omnes animi mei motus. *Leitrah*, intuitu, cum ¶ parag. Alius, *timori*, pro timentibus, nominis tui. Pro *uni*, infin. pih., Alexandrinus et Vulg. *latetur*, אורח גאיסוס est. — Vers. 13. Alii, *eripies*. — Vers. 17. *Signum in bonum*, i. e. documentum ede favoris tui in me crimum.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXXV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Oratio ipsi David.

Titulus indicat hunc Psalmum nihil esse aliud, nisi orationem Davidi a Deo inspiratam, cum amaro esset animo, et consolatione divina indigeret. David enim ut erat homo spiritualis, et in schola Spiritus Sancti eruditus, cum variis tribulationibus premeretur, non querebat consolationem a rebus creatis, in quibus vera consolatio anime inveniri non potest, sed ad Deum fontem omnis suavitatis per contemplationem et orationem confugiebat. Proinde nos etiam hoc Psalmo uti debemus cum tentationibus variis, undecumque illæ veniant, fatigati, traxere tabescimus.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. INCLINA, DOMINE, AUREM TUAM, ET EXAUDI ME, QUONIAM INOPS ET PAUPER SUM EGO.

Incipit orationem a magnitudine Dei et utilitate sua: quæ est optima ratio precandi, apta ad impetrandum: « Oratio enim humiliantis se penetrat nubes, » *Eccli. xxiv.* « Inclina, inquit, aurem, » id est, tu qui excelsus es, inclina ad me, qui in imis jaceo, « aurem tuam, et exaudi me, quoniam inops et pauper sum ego; » hæc est ratio cur dixerit inclina, « quoniam, inquit, inops et pauper ego, » id est, quoniam mendicium jaceo ad portam divitiarum, inclina ex alto aurem tuam ad humilem servulum, et quia talis est, « exaudi eum. » Pauper enim et inops hoc loco dicitur is, qui sive habeat, si ve non habeat opes terrenas, non in illis confidit, non inde superbit, non alios contemnit, sed ipsas potius opes contemnit, si habet, neque se meliorem, aut majorem reputat iis qui non habent. Rectissime admonet S. Augustinus Lazarum non delatum fuisse ab angelis in sinum Abrahamæ propter inopiam, *Luc. xvi.*, sed propter humilitatem: neque divitem epulonem sepultum fuisse in inferno propter divitias, sed propter superbiam. Alioquin ipse etiam Abraham, qui ditissimus fuerat, in inferno sepultus fuisset. Sed quoniam Abraham « cinerem et pulverem se esse arbitratur, » ut ipse de se loquitur *Gen. xviii.*, et mandata Domini ita diligenter observabat, ut non solum opes,

sed ipsum filium unigenitum, qui servabat opes, propter Deum sacrificare promptissimus erat, *Genes. xxi.*; ideo non solum ad locum refrigerii post mortem ductus fuit, sed etiam ad ejus sinum congregabantur omnes, qui eo tempore in Domino moriebantur. Ipse etiam David dives erat, quod ad terrenam substantiam attinet; sed quoniam non inde superbiebat, neque eam magnificiebat, et totus a Deo pendebat, in quo spem suam, et vires suas, et omnia bona sua collocaverat, et sine quo nihil se esse, aut posse sciebat, ideo se vere pauperem et inopem predicabat.

2. CUSTODI ANIMAM MEAM, QUONIAM SANCTUS SUM. S. SALVUM FAC SERVUM TUUM, DEUS MEUS, SPERANTEM IN TE.

Explicat in quo cupiat exaudiri; ac primum proponit id quod est vere primum in intentione, et quod ipse Dominus primum queri jussit, cum ait: « Primum querite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis, » *Matth. vi.* « Custodi, inquit, animam meam, » id est, conserva vitam animæ meæ, cui tam multi hostes in hoc exilio insidiantur. « Quoniam sanctus sum, » id est, ideo peccato conservari vitam animæ meæ a te, quoniam tu mihi eam dedisti, tu me in sanguine filii tui justificasti, et sanctificasti, et per hoc vivificasti, qui in peccatis mortuus eram. Nam, ut recte dicit S. Augustinus, cum quis per

Pauper, et inops quis dicitur?

sacramenta Christi iustificatum se esse confidit, et ex gratia Dei sanctum se nominat, non est superbia elati, sed confessio non ingrati; quod si quis dicere non audeat, « sanctus sum » id est, iustificatus et mundatus: saltem dicere potest, « sanctus sum » id est, fidelis sum, sancte religionis, et fidei possessor sum. Deo per baptismum dedicatus et sanctificatus sum. « Salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te. » Idem repetit aliis verbis. Ideo enim cupit custodiri animam suam, ut non perdat salutem eternam; sic enim loquitur S. Petrus in *Epist. I*, cap. 1: « Qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem paratam revelari in tempore novissimo. » Petit igitur salutem, quam ne amitteret, petierat custodiam. Addit rationem cum dicit: « Servum tuum sperantem in te, » quia cum Deus salvum facit servum suum, salvum facit rem suam; et cum salvum facit sperantem in se, fidelem et iustum se demonstrat, quia implet quod promisit.

Vers. 3. 3. MISERERE MEI, DOMINE, QUONIAM AD TE CLAMAVI TOTA DIE: LÆTIFICA ANIMAM SERVI TUI, QUONIAM AD TE, DOMINE, ANIMAM MEAM LEVAVI.

Petit in secundo versiculo summum bonum, id est, salutem animæ, quæ est finis omnium desideriorum: nunc recto ordine petit medium ad finem, lætiam videlicet spiritualem, quia fortiter tentationes toleret et pericula exilii, donec ad salutem perveniat, ubi nullæ erunt tentationes, nulla pericula. « Miserere mei, Domine, » id est, misericorditer exaudi orationem meam, « quoniam ad te clamavi tota die, » id est, quoniam ardentem et perseverantem oravi; nihil enim magis requiritur ad impetrandum, quam si oratio fundatur ex accenso desiderio, quod significatur in verbo *clamavi*; et cum perseverantia, quæ significatur in vocibus illis, *tota die*. « Lætifica animam servi tui; » hæc est petitio quam misericorditer exaudiri petit, et pro qua tota die clamavit. « Lætifica, inquit, animam servi tui, » id est, undique angustiis tentationum premor, nihil mihi in hac valle lacrymarum occurrit, nisi amarum, dum non minus prosperitas terret, quam adversitas ipsa contristet. Ideo « lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi, » id est, quoniam non inveniens requiem in nulla re creata, ad te Creatoris pennis cogitationis et desiderii animam meam levavi. Amor animam nostram portat, et vere dictum est: Anima magis est ubi amat, quam ubi animat. Alæ amoris sunt cogitatio et desiderium; qui enim amat, cogitando assidue, et desiderando rem amatam, in illam fertur, et in illa manet. Qui vere et ex corde Deum amat, cogitando et desiderando Deum, animam suam ad Deum levat. Contra qui terram amat, cogitando et concupiscendo terram, animam suam ad terram deprimit. Itaque ille solus cum Propheta vere dicere potest: « Ad te, Domine, animam

Amor
animam
nostram
portat.

meam levavi; » et iure suo petere potest consolationem spiritus, ac dicere: « Lætifica animam servi tui, » qui nulla tenetur concupiscentia rei create, nec nullo terreno luto affixus inhæret. Recte S. Bernardus serm. 3 *De Ascensione Domini*, explicans illa verba Domini *Joan. xv*: « Nisi ego abiero, Paracletus non venit ad vos. » Quid est, inquit: *Nisi ego abiero, Paracletus non venit?* nisi carnis presentia vestris subtrahatur aspectibus, spiritualis gratiæ plenitudinem occupata mens non admittit, non capit affectus. Quid vobis videtur, fratres? si hæc ita sunt, imo quia ita sunt, audeat qui huic sterquilinio semper inhæret, qui carnem fovet, carnem sapit, illam nihilominus consolationem supernæ visitationis sperare, quam ne cum ipsa quidem Verbi carne percipere ulla tenus Apostoli potuerunt. Errat omnino, si quis equestem illam dulcedinem huic cineri, divinam illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri hujusmodi illecebris arbitratur.

Vers. 4. 4. QUONIAM TU, DOMINE, SUAVIS ET MITIS, ET MULTE MISERICORDIÆ OMNIBUS INVOCANTIBUS TE.

Hæc est ratio cur animam suam ad Deum levaverit pro consolatione recipienda; quia « Deus suavis est et dulcis; » etsicut dicit *Joannes epist. I*, cap. v: « Deus lux est, et in eo tenebræ non sunt ullæ; » sic dicere possumus: Suavis est Deus, et in eo amaritudo non est ulla; quæ e contrario in carnalibus consolationibus, suavisitas sit modica, et amaritudo plurima. Nec solum Deus suavis est, sed etiam mitis, ut ad se accedentes non repellat, et imperfectum nostrum toleret. Notat S. Augustinus in eo plane perspicit mansuetudinem Dei, quod orantes nos patiatur: cum tam sæpe inter orandum ad alia cogitanda mentem avertamus; certe enim iudex homo non pateretur reum, si dum causam agit, ad colloquendum cum amicis, de rebus præsertim nullius momenti, averteretur. Nec solum Deus suavis est in se, et mitis, quia non repellit accedentes ad hunc fontem suavitatis, sed etiam « multe misericordiæ » est; quia facile admittit et recipit, et se gustandum præbet omnibus invocantibus se, non accipiens personas divitum aut pauperum, Judeorum aut Gentilium. « Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, » *Rom. x*. Quod si aliquis orantes non exaudit, neque eorum miseretur, causa est, quia non vere Deum invocant, aut non sicut oportet, invocant. Sæpe etiam exaudit, sed tempore opportuno; et non raro exaudit orantis desiderium, non verba loquentis, quando videlicet, qui orat id petit quod sibi non expedit ignorat, et si non ignoraret omnino non peteret. Quod attinet ad verba, illud, *suavis*, in hebreo est *טוב* *tob*, quod significat *bonum*; et multi exponunt *benignum*, sive *beneficium*. Et quamvis Deus sit vere bonus, benignus, et beneficus: tamen noster interpres, non solum hoc loco, sed etiam in *Psalm. xxxiii* et *xcix* eandem vocem vertit, « sua-

vis; » et hæc interpretatio concordat cum verbo *gustate*. « Gustate et videte, inquit, quoniam suavis est Dominus; » gustatur enim proprie suavis, non benignitas; et hæc alludens S. Petrus in *epist. II*, cap. ii, ait: « Si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus. » Illud autem, *mitis*, in hebreo est *טוב*, quod proprie significat *propitiabilis*, et sic vertit S. Hieronymus, et in sensu non est discordia: mitis enim facile propitiatur, et facile ignoscit; et sic exponit S. Augustinus, cum dicit Deum esse mitem, quia facile ignoscit evagationibus nostris, cum oramus.

Vers. 5. 5. AURIBUS PERCIPE, DOMINE, ORATIONEM MEAM, ET INTENDE VOCI DEPRECATIONIS MEÆ.

Repetit primam partem primi versiculi, sed aliis verbis idem significantibus, ad affectum ostendendum erga rem desideratam et petitam.

Vers. 6. 6. IN DIE TRIBULATIONIS MEÆ CLAMAVI AD TE, QUIA EXAUDISTI ME.

Videtur hic versiculus additus esse ad explicationem superioris; quia enim dixerat: « Auribus percipe orationem meam: » poterat Deus interrogare, quando orabis? quando vis percipiam auribus orationem tuam? respondet Propheta: Omni die oravi, et omni die oro et orabo, dum vivam in hoc exilio. Omnis enim dies peregrinationis, dies tribulationis meæ est; cui enim dulcis est patria, non potest non amara esse peregrinatio. « In die ergo tribulationis meæ, » id est, omni tempore peregrinationis, tribulationem et dolorem invenit, etideo semper « clamavi ad te: » et ea fiducia clamavi, quia tu semper « exaudisti me, » id est, semper me exaudire solitus es.

Vers. 7. 7. NON EST SIMILIS TUI IN DIIS, DOMINE, ET NON EST SECUNDUM OPERA TUA.

Reddit rationem, cur ad solum Deum confugiat, illum invocet, atque ad eum animam suam levare conetur, quia videlicet, nemo sit Deo similis, neque in essentia, neque in potentia, neque in sapientia, neque in bonitate, non tantum inter homines, sed etiam inter deos; quod si per deos intelligamus deos falsos, nimirum idola, et demones, de quibus dicitur in *Psalm. xcvi*: « Dii gentium demonia, » absolute verum est quod hic dicitur: « Non est similis tui in diis, Domine, » quoniam idola oculos habent, et non vident, et ab hominibus pendunt, ut sint, et ut custodiantur et moveantur: Deus autem verus sine oculis corporalibus videt, et a nullo pendet, sed omnia ab ipso pendunt. « In ipso enim vivimus, movemur et sumus, » *Act. xvii*. Demones autem ad imaginem quidem, et similitudinem Dei facti sunt, sed per peccatum hanc similitudinem perdidierunt. Si vero per deos intelligamus deos per participationem potentia et auctoritatis, quales sunt principes et iudices terre; vel per participationem sapientia et iustitia, quales sunt omnes homines iusti; vel

per utramque participationem, quales sunt Angeli sancti, tunc id quod dicitur: « Non est similis tui in diis, Domine, » intelligendum erit de similitudine perfecta, quæ requirit æqualitatem: illi enim sunt perfecte similes in potentia, vel sapientia, vel iustitia, qui sunt æque potentes, æque sapientes, et æque iusti. Constat autem Deum esse infinito modo potentiorum, sapientiorum et iustiorum omnibus Angelis et hominibus; proinde verum est, non esse ullum similem Deo in diis participatione, nisi imperfecta et inæquali similitudine. « Et non est secundum opera tua; » non solum nemo ex diis est perfecte similis Domino Deo nostro: sed neque est ullum opus deorum quorumcumque, quod possit comparari cum operibus Dei nostri. Deus enim fecit ex nihilo cælum et terram, et omnia quæ in eis sunt: dii autem ceteri intra mundum operantur, et ex his quæ Deus fecit materiam operandi sumunt. Ergo non est opus ullum « secundum opera Dei, » id est, quod comparari possit operibus Dei.

Vers. 8. 8. OMNES GENTES QUASCUMQUE FECISTI VENIENT, ET ADORABUNT CORAM TE, DOMINE, ET GLORIFICABUNT NOMEN TUUM.

Ex hoc versiculo intelligimus versiculum superiorum accipiendum esse de diis falsis, qui ab errantibus adorabantur tanquam veri et summi dii; probat enim Propheta nullum ex diis esse similem Domino Deo nostro, ex hoc quod aliorum deorum cultus tandem aliquando cessabit, et manifeste apparebit falsitas, et vanitas ejusmodi deorum: cultus autem Domini Dei nostri sempiternus erit. Quod autem hic dicit Propheta, partim impletum est in Ecclesia Christi, partim implebitur in die iudicii: nam quamvis tempore Davidis alii essent dii Moabitum, alii Ammonitarum, alii Philistinorum, alii aliarum gentium, tamen adventante Christi Evangelio, in omnibus gentibus idololatria cessare, et veri dei cultus introduci cepit. Itaque « omnes gentes venerunt, » id est, ex omnibus gentibus venerunt; et relictis diis falsis Deum verum adoraverunt; sed in die iudicii omnes omnino homines, nullo excepto, apertissime cognoscunt deos gentium fuisse demonia, vel inania simulacra, et velint, nolint, curvabunt genua coram Domino, et implebitur illud *Isai. xlv*: « Mihi curvabitur omne genu, » quod applicatur Christo, ut vero Deo, ab Apostolo *Rom. xiv*, et *Phil. ii*. Illa phrasid, « adorabunt coram te, Domine, » hebraica est: vox *יִקְרְבוּ* proprie significat *prostrernent se*. Hoc autem verbum requirit particulam *coram*; prostrernitur enim coram eo, quem adorare volumus. Itaque illud, *adorabunt coram te*, exponendum est: adorando prostrernent se coram te. Illud, *et glorificabunt te*, ad omnes pertinet, sed vario modo: iusti enim ex amore et libentes, iniusti ex timore et inviti glorificabunt in die iudicii Dominum; ac

dicent: « Justus es, Domine, ac rectum iudicium tuum, » *Psalm. CXVIII.*

Vers. 9. 9. QUONIAM MAGNUS ES TU, ET FACIENS MIRABILIA, TU ES DEUS SOLUS.

Hæc est ratio cur cessabit cultus inanum deorum, et omnes gentes adorabunt et glorificabunt Dominum, « quoniam ipse solus est Deus, » vere « magnus, » et Deus « faciens mirabilia, » quæ nullus alius facere potest; quod in die iudicii potissimum cognoscetur, cum ad nutum Domini omnes mortui resurgent, et congregabuntur ante tribunal Christi, et sine ullo impedimento et resistantia iusti exaltabuntur ad regnum, iniusti deprimentur ad supplicium sempiternum. Hinc et Apostolus utitur voce, « magni Dei, » cum de iudicio loquitur, quia in iudicio magnitudo Dei apertissime demonstrabitur: « Expectantes, inquit, beatam spem et adventum gloriæ magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, » *ad Tit. II, 13.*

Vers. 10. 10. DEDUC ME, DOMINE, IN VIA TUA, ET INGREDIAR IN VERITATE TUA: LETIETUR COR MEUM, UT TIMEAT NOMEN TUUM.

Revertitur ad orationem qua postulat dirigi in hac peregrinatione et exilio, ne forte aberret a via que ducit ad patriam: et simul postulat consolationem spiritualem, quasi refectionem, ne deficiat in via. « Deduc me, Domine, in via tua, » id est, per auxilium gratiæ tuæ ostende mihi viam tuam, nec solum ostende illuminando mentem, sed etiam movendo voluntatem; et sic « ingrediar iter in veritate tua, » id est, iuxta veritatem fidei tuæ et legis tuæ. « Letetur cor meum, » hoc est, quod supra dixit: « Letifica animam meam, » ergo letetur de letificante, et consolante cor meum, « ut timeat nomen tuum, » id est, non affecto consolationem propter consolationem, sed ut per eam quasi cibo recreatus, perseverem in timore sancto tuo, et timendo offensionem tuam pergam recto itinere per viam mandatorum ad patriam, ubi sine timore serviam tibi. Non displicet S. Augustini expositio: « Letetur cor meum, » sic tamen, ut etiam timeat nomen tuum; hic enim exultandum est, sed cum tremore, dum ad dulcem patriam, sed inter pericula tentationum currimus. In hebræo pro *letetur cor meum*, legitur *unicam, unicam fac cor meum*, ut timeat nomen tuum: ex qua lectione colligitur optimus sensus, ut videlicet optet Propheta cor suum uniri in timore Domini, ut totum cor suum timeat Dominum, et non pars Dominum, pars mundum timeat. Ceterum, nostra versio ex græca fideliter derivata est. Græci autem interpretés viri Septuaginta antiquissimi et doctissimi nunquam sic vertissent, si legissent, quod nos in nostris codicibus habemus: credibile igitur est eos non legisse *iachad*, sed *te-*

chad, cum iisdem litteris, sed diversis punctis, quod significat *letabitur*, a verbo *לָתַח*, et habetur hæc ipsa vox *Exod. cap. XVIII, 9*; et eam reddit S. Hieronymus, *letatus est*, accipiendo preteritum pro futuro, propter litteram *vau* præcedentem. Sed hoc loco, ubi non est *vau* præcedens, rectissime veritè noster interpret, *letatur*, et potuisset etiam vertere *letabitur*.

11. CONFITEBOR TIBI, DOMINE DEUS MEUS, IN TOTO CORDE NEO, ET GLORIFICABO NOMEN TUUM IN ÆTERNUM.

Orationi adjungit gratiarum actionem; nihil enim utilius est ad impetranda nova beneficia, quam memorem et gratum se ostendere preteritorum. « Confitebor, inquit, tibi, Domine Deus meus, » confessionem laudis et gratiarum actionis « in toto corde meo, » id est, ex vero et pleno cordis affectu. « Et glorificabo nomen tuum, » id est, potentiam tuam, « in æternum, » donec vixerò, sine intermissione.

12. QUIA MISERICORDIA TUA MAGNA EST SUPER ME, ET ERUISTI ANIMAM MEAM EX INFERNO INFERIORUM.

Hoc est beneficium, pro quo gratias agit: quia videlicet ex magna misericordia sua Deus, non ex meritis ipsius hominis supplicantis, eruitit animam ejus ex inferno inferiore, id est, justificaverit eum a peccatis, ob quæ ad infernum inferiorem descensus erat, nisi per gratiam liberaretur. Et vere tam magna misericordia Dei est ea, qua nos ex iniustis justos facit, quam magna est poena gehennæ perpetuæ, a qua liberamur, et quam magna est felicitas sempiternæ, ad quam jus accipimus, et aditum apertum habemus. Unde et Apostolus Petrus dicit: « Secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, » *1 Petr. cap. I.* Cur gehenna dicatur infernus inferior, duplicem rationem reddit S. Augustinus: unam, quod terra hæc plena periculis sit infernus quidam respectu cæli, sed superior respectu gehennæ; alteram, quod in ipso inferno subterraneo sit pars superior, in qua erat Lazarus in sinu Abrahamæ requiescens; et inferior, in qua dives epulo cruciabatur in flammis. Addit S. Hieronymus, infernum inferiorem dici gehennam respectu peccati, qui est infernus quidam, sed quasi superior. Non desunt ex recentioribus, qui hoc loco per infernum inferiorem intelligant graves calamitates et pericula vite hujus temporalis. Sed nos malimus sequi SS. Patres Hieronymum et Augustinum, quibus addi potest S. Bernardus in serm. *De Assumpti.*, qui per infernum inferiorem, intelligit illum, ubi nemo confitetur Domino, et unde non datur egressus: proserium cum magna misericordia, non ad res temporales, quæ parvæ sunt et breves, sed ad sempiternas pertinere videatur.

Magna misericordia Dei est, quæ nos ex iniustis justos facit.

Vers. 13. 13. DEUS, INIQUI INSURREXERUNT SUPER ME, ET SYNAGOGA POTENTIUM QUÆSERUNT ANIMAM MEAM, ET NON PROPOSUERUNT TIBI IN CONSPPECTU SUO.

Post actionem gratiarum revertitur ad orationem, qua petit liberari a multitudine hostium, qui vite ejus insidiabantur; et quamvis nonnulli exponant hæc omnia de hostibus corporalibus Davidis, vel Ezechie: alii de hostibus Christi, qui mortem illius procuraverunt; tamen magis coheret cum superioribus partibus Psalmi expositio S. Augustini, qui docet hæc omnia esse intelligenda de membris corporis Christi, de hominibus justis, vel de quolibet homine justo, qui patitur varias tribulationes ab hostibus animarum, sive sint heretici, sive schismatici, sive in ipsa Ecclesia perditæ viventes: quibus addere possumus, et demones, qui istis omnibus præsent. At igitur homo Dei, liberatus per gratiam Christi ab inferno inferiore, et interim prælians cum hostibus animæ suæ, et graviter ingemiscens: O Deus meus, « ecce iniqui insurrexerunt adversus me; » neque pauci, aut debiles sunt, sed « synagoga potentium, » id est, congregatio magna fortissimorum hostium, « quæsierunt animam meam, » ut eam perdant; et excecati atque obdurati, « non proposuerunt tibi ante conspectum suum, » id est, non cogitaverunt tibi esse protectorem justorum, et quod non cum homine infirmo, sed cum Domino Deo exercituum bellare audeant. In hebræo pro voce *iniqui*, est *וְרִיזִים* *zadim*, quæ proprie *superbos* significat, sed idem est sensus. Superbi enim præter cæteros omnes iniquissimi sunt.

Vers. 14. 14. ET TU, DOMINE, DEUS MISERATOR ET MISERICORS, PATIENS ET MULTE MISERICORDIÆ, ET VERAX.

Dixit quot et quales hostes haberet: nunc petit adversus eos auxilium, ac primum prædicat multis nominibus bonitatem Dei, ut ostendat se non temere a tam bono Domino auxilium sperare. « Et tu, inquit, Domine, Deus miserator et misericors, patiens, et multe misericordiæ, et verax. » *Miserator*, hebraice *רַחוּם*, significat proprie pio et paterno affectu miserantem filios; *misericors*, hebraice *רַחֵם*, significat proprie gratiæ largitorem, sive gratificatorem, ut loquitur Apostolus *ad Ephes. I*: « Qui gratificavit nos in dilecto suo, » id est, gratos nos sibi fecit, sive in gratiam recepit. *Patiens*, hebraice *לְוָאֵלִים*, proprie *longus in misericordia*, id est, longus sive tardus *in rab chesed*, id est, multus misericordiæ, sive multus in misericordia. *Verax*, hebraice *אֱמֵן* *emeth*, veritatis, sive fidelitatis, et conjungitur cum voce *multus*, ut sit sensus: Multæ misericordiæ et veritatis, id est, multus in misericordia et veritate, sive fidelitate. Ex his habemus Deum esse

amanlem affectu paterno, inde esse facilem ad gratiam, inde esse tardum ad iram, inde denique esse multum, id est, liberalem et promptum ad misericorditer promittendum, et fideliter adimplendum, quæ omnia afferunt ineffabilem consolationem et fiduciam hominibus piis, et ipsi Deo ex corde adherentibus: hæc enim diuntur timentibus Deum, ut claris explicatur in *Psalm. CII*. Qui enim Dei benignitate abutuntur, « si thesaurizant sibi iram in die iræ et revelationis justitiae Dei, » ut dicit Apostolus *ad Rom. II*, quibus etiam dicit *ad Hebr. X*: « Horrendum est incidere in manus Dei viventis. »

15. RESPICE IN ME, ET MISERERE MEI; DA IMPERIUM TUUM PUERO TUO, ET SALVUM FAC FILIUM ANGILLÆ TUÆ.

Explicata toti nominibus Dei benignitate, nunc petit eam in se converti. « Respice, inquit, in me, » oculis tantæ bonitatis tuæ, « et miserere mei, » tu qui tam multus es ad miserendum. « Da imperium tuum puero tuo, » id est, in hoc peto ut misereris mei, ut non prævaleant hostes tam multi in servum tuum, sed contra des servo tuo robur et fortitudinem, ad eos vincendos et subjucendos: et hoc modo « salvum me fac filium angillæ tuæ, » ab eorum sive oculis insidiis, sive manifestis persecutionibus. Pro voce *imperium*, in hebræo est *צַו*, *robur tuum*, sive *potentiam*: ex quo intelligimus non peti hoc loco regnum aliquod, aut imperium, prout sonat verbum latinum; sed peti gratiam fortiter resistendi hostibus, et illos subjucendi atque vincendi.

16. FAC MECUM SIGNUM IN BONUM, UT VIDEANT QUI ODERUNT ME, ET CONFUNDANTUR; QUONIAM TU, DOMINE, ADJUVISTI ME, ET CONSOLATUS ES ME.

Concludit petens aliquid externum signum, unde constat etiam apud adversarios, Deum adjutorem et consolatorem esse servorum suorum fidelium. « Fac mecum signum in bonum, » id est, ostende in me signum aliquid, quod rem bonam, id est, gratiam et favorem tuum, manifestet: « ut videant, » illud signum, « qui me oderunt; et confundantur, » diffidentes videlicet de victoria; « quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me, » id est, quoniam revera adjuvisti me in certamine, et consolatus es me in tribulatione per internam gratiam tuam, ostende etiam exterius signum aliquid favoris tui erga me, ut qui oderunt, me videant hoc signum, et confundantur. Posset etiam cum Euthymio sic exponi: Ut vidant qui me oderunt, quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me, confundantur. Sed prior expositio videtur facilior, et conformis est interpunctioni hebraicæ, græcæ et latinæ, quæ non videtur admittere hyperbaton. Querunt scriptores quod sit illud signum, quod hoc loco Propheta requirit. S. Hieronymus dicit esse signum crucis Christi; illud enim est signum in

Deus nos affectu paterno amat.

Signum
in honore
quod p-
tit vates
quale
sit?

bonum, quia signum redemptionis, et cum illud aspiciunt daemones, qui nos oderunt, sine dubio confunduntur. S. Augustinus exponit hunc locum de signo, quod apparebit in die novissimo, quod erit in bonum electis; et quo viso confundentur omnes inimici nostri. Alii intelligunt de signo, quod accepit ab Isaia rex Achaz, cum ei dictum est: « Dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet, et pariet Filium, » etc., *Isai. vii.* Hoc enim signum vere fuit in bonum Davidi, cujus filius futurus erat Messias, et toti mundo qui per Christum ab omnibus hostibus liberandus erat. Fortasse vocatur hoc loco, « signum in bonum, » lætitia spiritualis, quam

initio petivit David, cum ait: « Lætifica animam servi tui; » hæc enim lætitia in homine justo, atque in tribulatione positio signum clarissimum est gratiæ Dei, et hoc signo conspecto confunduntur non solum daemones, sed etiam omnes alii persecutores; et tunc sensus erit: « Fac mecum signum in bonum, » id est, da mihi gratiam spiritualis lætitiæ, quæ etiam in ipsa vultus mei serenitate respundet; « et videant qui oderunt me » hoc signum patientiæ et tranquillitatis animæ meæ, « et confundantur, » quoniam tu, Domine, adjuvisti certantem, et consolatus es me- rentem, et tristitiam in gaudium internum jam converisti.

PSALMUS LXXXVII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Filiis Core, Psalmus Cantici.*

1. Fundamenta ejus in montibus sanctis.

2. Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

3. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.

4. Memor ero Rahab et Babylonis scientium me.

Ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illie.

5. Numquid Sion dicit: Homo, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus?

6. Dominus narrabit in scripturis populorum, et principum; horum, qui fuerunt in ea.

7. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

V. s. h. — *Filiorum Core Psalmus Cantici.*Fundamenta [al. *Fundamenta*] ejus in montibus sanctuarum.

Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

Gloriosa dicta sunt in te, civitas Dei. SEMPER. Commemorabo superbiæ et Babylonis scientium me.

Ecce Palæstina et Tyrus cum Æthiopia: iste natus est ibi.

Ad Sion autem dicitur: Vir, et vir natus est in ea, et ipse fundavit eam Excelesus.

Dominus numeravit scribens populos: iste natus est ibi. SEMPER.

Et cantores quasi in choris: omnes fontes mei in te.

Argumentum. — Laudes urbis Hierosolymitanæ, sedis deliciarumque Jovæ, quæ ipsa communis quasi patria futura sit etiam aliis gentibus potentibus et opulentis, ut fiant cives ejusdem civitatis, vel etiam coloni ejusdem metropolis. Carmen videtur Hiskie regis ætate scriptum esse, quod commemorantur in eo gentes extraneæ, quibuscum illis ipsis temporibus Israelitis vel societates, vel bella intercedebant. Præter Ægyptios et Babylonios recensentur Philistæi, qui regnante Achaz, Hiskie patre, Judæam hostiliter invaserant, sed ab Hiskia iterum in fines suos redacti, firmam ex eo tempore amicitiam cum populo Judaico coluisse videntur (II *Chron. xxvii*, 18; II *Reg. xxvi*, 8). Philistæi junguntur Cuschæi, quorum rex Taracon Ægyptiis et Judæis auxilium contra Sennacheribum tulit. Imprimis hæc facit quod Chronicorum scriptor (II *Chron. xxxi*, 23) tradit, missa a vicinis gentibus munera esse Jovæ Hierosolymorum urbem, postquam grave illud bellum læstinctum fuerat. Eadem, quæ in hoc Psalmo regnat, sententia, reperitur quoque *Isai. xix*, 23, aliisque pluribus Issianorum oraculorum.

1. Coraitarum carmen, canticum.

Fundata ejus (Jovæ) urbs (Hierosolyma) est in montibus sanctis.

2. Diligit Jova portas Sionis (Hierosolymam) præ omnibus aliis habitationibus Jacobi.

3. Gloriosa dicta sunt de te, urbs Dei.

4. « Prædico Rahab (Ægyptum) et Babel inter scientes me; ecce Philistæum et Tyrum cum Æthiopia, hic natus est illie (Hierosolymis). »
5. Et de Sione dicitur: « Iste et iste natus est in ea, et ipse firmat (tætuor) eam Altissimus. »
6. Jova annumerabit in catalogo gentium: « Iste, *inquiens*, natus est illie. »
7. Et *incole ejus* cantantes et saltantes dicent: « Omnes *meæ felicitatis* fontes mei in te. »

NOTE.

Vers. 1. Maurer, *fundatio* (sedes) ejus (Jovæ), scil. urbs Hierosolymitana, est in montibus sanctis, i. e. collibus, quibus superstructa fuit urbs. Ewaldus putat aliqua verba e textu excidisse, eaque supplet ita: *Jovæ est in perpetuum Sion* (Hierosolyma), *sedes ejus urbs in montibus sanctis*. Alii aliter. — Vers. 3. *Gloriosa*, accusativus pendens ex *medoubbar*, gall. *il a été*, vel *il est dit*, etc. — Vers. 4. *Prædico*, declaro. *Hic*, puta Philistæus, Tyrus, Æthiops. Sensus: De illis gentibus multi in Israelitarum consortium annumerabuntur, et efficiuntur concives. — Vers. 5. *Iste et iste* multitudinem et diversitatem indicat, q. d. Undecumque terrarum homines relati sunt in numero civium ejus. — Vers. 6. Alii, *Jova numerabit dum conscribentur gentes*, dicens: *Iste*, etc. — Vers. 7. Alexandrini legerunt *sarim*, principes; item *meonet*, habitationes pro habitantes, vel *meinei* (part. hiph. ex *נע*); et *cantant*, saltatorum instar, omnes qui domicilium collocant in te.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXXVI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Filiis Core, Psalmus Cantici.

In hoc Psalmo cantatur laus civitatis Jerusalem, per quam Ecclesia christiana sine dubio intelligi debet, terræ siquidem civitati Jerusalem etsi convenit quod initio dicitur, fundamenta ejus esse in montibus, tamen non convenit cætera, ac præsertim quod in ea sit habitatio Babyloniorum, Ægyptiorum et Tyriorum; Ecclesie autem sive militanti sive triumphanti omnia conveniunt.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. FUNDAMENTA EJUS IN MONTIBUS SANCTIS, DILIGIT DOMINUS PORTAS SION SUPER OMNIA TABERNACULA JACOB.

Incipit Propheta laudare civitatem Jerusalem a fundamentis, quæ sunt montes sancti; sed antequam progrediamur, solvenda est questio communis, quæ solum unicuique occurrere potest: quid igitur significat pronomen *ejus*? non enim videtur posse referri ad Jerusalem vel Sion, tum quia non est antea nominata civitas Jerusalem vel Sion tum quia in textu hebræo et græco, illud *ejus* est generis masculini, Jerusalem autem et Sion sunt generis femini. Respondeo, illud, *ejus*, referri ad nomen subintellectum *civitatis*; quamvis enim nomen civitatis sit regulariter generis femini, tamen habet terminationem ad modum masculinorum; dicitur enim *הר* *her*, et in numero multitudinis *הרים* *harim*, et non desunt viri doctissimi, qui velint esse etiam generis masculini. Præterea sicut inveniuntur multa nomina, quæ per ordinem conjunguntur cum verbis diversi generis, ut ostendimus in *Institutionibus lingue hebræicæ*, p. IV, cap. IV; sic etiam fieri potest ut pronomen generis masculini præter ordinem conjungatur cum nomine generis femini; non enim ista sunt ita rara in lingua hebræica, ut sunt in græca et latina. Itaque sensus est: « Fundamenta ejus » civitatis, quam mente intueor, et cujus laudes prædicare incipio, sunt « in montibus sanctis. » Omisit autem Propheta nomen civitatis et dixit: « Fundamenta ejus, » ut ostenderet se continuare verba externa cum interna admiratione: contemplans enim et admirans magnitudinem et pulchritudinem civitatis novæ descendentes de cælo, prorumpit in verba illa: « Fundamenta ejus in montibus sanctis. » Non placet autem quod aliqui dicunt illud *ejus* referri ad Christum; neque enim

Ad quid
referatur
prono-
men
ejus?

Christus pendet a fundamentis, sed omnia fundamenta pendet ab ipso, qui est, ut recte monet S. Augustinus : Fundamentum fundamentorum, sicut est Pastor pastorum, et Rex regum, et Dominus dominantium, *ad Ephes. II.* « in quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. » Nullo minus placet quod dicit Rabbini, illud *ejus* referri ad Psalmum, et conjungi priorem partem hujus versiculi cum titulo hoc modo : « Canticum Psalmi. Fundamenta ejus in montibus sanctis, » id est, fundamenta hujus Psalmi sunt in montibus sanctis : hoc, inquam, non placet, quia Septuaginta Interpretes viri doctissimi aperto distinxerunt titulum a Psalmo, et Psalmum inchoarunt in illis verbis : « Fundamenta ejus in montibus sanctis ; » distinctio autem et interpunctio Rabbiorum est multo posterior, ac per hoc minorem habere debet fidem. Porro nomine fundamentorum, juxta varias considerationes, res varias accipere debemus. Si cogitemus eos qui primi ad Ecclesiam convenerunt, et primi eam propagaverunt, fundamenta sunt Apostoli duodecim, juxta illud *Apocal. XXI.* : « Et Civitas habebat fundamenta duodecim, et in eis nomina duodecim Apostolorum Agni. » Si consideremus doctrinam, in qua fundatur fides Ecclesie, fundamenta sunt Apostoli et Prophete, qui fuerunt immediati ministri verbi Dei, et de his dicit Apostolus *ad Ephes. II.* : « Superedificati supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum. »

Funda-
menta
Ecclesie
varia.

Christus
et Petrus
fundam-
entum
Ecclesie.

Christus
lapis est
angularis
et
funda-
mentalis.

Si denique respiciamus auctoritatem et potestatem ecclesiasticam, secundum quam id est fundamentum in domo, quod caput in corpore, fundamenta sunt Christus et Petrus : Christus fundamentum primum, Petrus secundarium. De Christo dicit Apostolus *I Cor. III.* : « Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est quod est Christus Jesus. » De Petro dicit Christus *Matth. XVI.* : « Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. » Isti sunt ergo montes sancti, super quos fundata est civitas Dei : qui dicuntur montes propter altitudinem et excellentiam ; sancti autem, quia non fuerunt alti altitudine superbiæ, sed altitudine sanctitatis, et sapientiæ, et auctoritatis. Neque obstat quod Christus dicatur lapis angularis superpositus edificio, *Psalm. CXVII.* : « Lapidem quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in caput anguli ; » et *ad Ephes. II.* : « Ipso summo angulari lapide Christo Jesu : » nam lapis angularis est duplex, unus in fundamento, et alius in summo edificio, et uterque connectit duos parietes ; sed quamvis in edificio corporali non possit esse idem lapis angularis in fundamento sustentans totum edificium, et in vertice sustentatus a toto edificio ; tamen in fabrica spirituali unus et idem lapis, id est, unus et idem Prælati, sustentat et portat auctoritate sua totum edificium, et simul præest, et portatur per obedientiam a toto edificio, id est, ab omnibus lapidibus vivis : quæ duo officia

conveniunt principaliter Christo, qui est absolute caput et Princeps Ecclesie totius ; sed conveniunt summo Pontifici, et Vicario Christi generali ; et suo modo omnibus aliis Prælati respectu eorum, quibus præsent : debent enim omnes Prælati portare et portari, portare imperfratitas subditorum, et portari ab eis, dum imperant, vel corrumpunt. Sequitur alia laus civitatis Dei ducta a portis : « Diligit, inquit Propheta, Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob. » Dixerat civitatem Dei fundatam esse super montes sanctos, ac per hoc non posse ruere, ut solent ædificia fundata super arenam : nunc addit, non solum non posse ruere, sed nec posse expugnari ab hostibus, quia munita est portis fortissimis, de quibus dicitur in *Psalm. CXLVII.* : « Quoniam confortavit seras portarum tuarum. » « Diligit ergo Deus portas Sion, » id est, diligit Deus Sion ob firmissimas ejus portas, quæ eam faciunt inexpugnabilem ; « super omnia tabernacula Jacob, » id est, magis quam diligit quæcumque tabernacula Jacob, quoniam etiamsi tabernacula illa pulchra essent, et miro ordine disposita, quando iter faciebant Hebræi ab Ægypto in terram promissionis, tamen erant sine fundamento et sine portis, ac per hoc mutabilia et temporaria. Significatur igitur his verbis stabilitas et firmitas Ecclesie, adversus quam porte inferi non prævalent, ac præsertim quando pervenerit ad patriam cœlestem, ad quam etiam suspirabant Patriarche, de quibus dicit Apostolus *ad Hebr. X.* : « Expectabant enim fundamenta habentem Civitatem, cujus artifex et conditor Deus. » In *Apocal. cap. XXI* dicuntur « duodecim esse porte civitatis novæ Jerusalem, et in illis scripta esse nomina duodecim tribuum filiorum Israel. » Per duodecim portas intelligunt communiter expositores illius loci, et S. Augustinus in expositione hujus Psalmi, duodecim Apostolos, quia per illorum verissimam et firmissimam predicationem intramus omnes in Ecclesiam Dei : neque obstat quod Paulo post dicuntur Apostoli duodecim esse duodecim fundamenta ejusdem civitatis : sunt enim Apostoli, et porte et fundamenta, porte predicando, fundamenta sustinendo. Neque etiam obstat quod *Johan. XVII.* Christus dicit : « Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur. » Nam Christus porta est ratione meritæ, siquidem per ejus meritum omnes intramus, et salvamur. Præterea (ut dicit S. Augustinus) hujus civitatis una porta est, et duodecim porte sunt, quemadmodum unum fundamentum est, et duodecim fundamenta sunt. Christus enim in Apostolis erat, et per Apostolos loquebatur, ut dicit Apostolus *II ad Cor. cap. ult.* : « An experimentum queritis ejus, qui in me loquitur Christus ? » Itaque cum intramus per Apostolos, per Christum intramus, quia Apostoli non se ipsi, sed Christum prædicabant, et Christus per eos prædicabat ; et cum in Apostolis fundamur, et super eos ædificamur, in Christo fundamur,

Christus
est porta.

Cum in-
tramus
per apo-
stolos, per
Christum
intramus.

et super eum ædificamur. Quod autem in portis scripta erant nomina duodecim tribuum filiorum Israel, per id significatur primos qui intrarunt in Ecclesiam per Apostolorum predicationem, fuisse filios Israel, ex quibus etiam ipsi Apostoli erant ; deinde intrasse gentium plenitudinem : nam et *Apocal. V.* ubi describuntur electi et salvandi, primo loco numerantur duodecim millia ex singulis tribubus filiorum Israel ; deinde additur « turba magna, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, tribubus, et linguis. »

Vers. 2. 2. GLORIOSA DICTA SUNT DE TE, CIVITAS DEI.

Propheta David spiritu ebrius, et excellentiam hujus civitatis admirans, sicut ex abrupto cepit : « Fundamenta ejus, » etc., sic mutat continuo formam dicendi, et ipsam civitatem alloquitur dicens : « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei, » id est : non mireris, o sancta civitas, si ex abrupto loqui ceppi, quoniam obruo copia encomiorum tuorum : multa enim gloriosa, magnifica, præstantissima dicta sunt mihi a Spiritu Sancto de te. Et vere quis posset ordine servato narrare laudes illius civitatis, ubi erit Deus omnia in omnibus, et ubi bona illa servantur electis, « que oculus non vidit, auris non audivit, et in cor hominis non ascenderit ? » *Isai. LXXIV* et *I Cor. II.* Quamvis autem proprie gloriosa dicta sint de civitate Dei, quæ est in cœlis, et suo modo etiam de illa, quæ est in terris toto orbe diffusa : tamen de terrena etiam Jerusalem, ut typum gerebat Ecclesie, « gloriosa dicta sunt, » quod videlicet, civitas esset regia et sacerdotalis ; quod in ea templum Domini, æra testamenti, et alia id genus multa conservarentur ; et quod omnium maximum est, quod in ea Rex Angelorum, et Dominus omnium docerit, miracula fecerit, redemptionem generis humani operatus sepulcrum suum reliquerit, Spiritum Sanctum de cœlo miserit, et Ecclesie suæ perpetuo duraturæ fundamenta jecerit.

Vers. 3. 3. MEMOR ERO RAAB, ET BABYLONIS, SCIENTIUM ME.

Vers. 4. 4. ECCE ALIENIGENÆ, ET TYRUS, ET POPULUS ÆTHIOPUM, HI FUERUNT ILLIC.

Laudat aut Propheta sanctam civitatem a multitudine, et varietate nationum, que ad illam inhabitandam convenerunt ; non enim soli Judæi, ut in Testamento veteri, ad Jerusalem pertinent ; sed omnes nationes Ecclesiam Catholicam, que est vera Jerusalem in hoc Psalmo laudata, inhabitaturi erant. Nominat autem Raab, et Babylonem, Palesinos, Tyrum et Æthiopes, que erant nationes gentiliæ, sed notæ Judæis. Per Raab intelligunt scriptores veteres Hieronymus, Augustinus, Theodoretus, Enthyimius, et alii in hunc locum, meretricem illam, que dicebatur Raab, et excepit exploratores Josue in civitate Hiericho, ut habemus *Josue II.* Sed recentiores recte adverterunt meretricem illam, et in hebreo, et in græco

vocari *רחב Raab*, cum aspiratione gravi, *רַחֲבָה*, in hoc autem loco scribi per lenem aspirationem, *רַחַב* : per Raab autem intelligunt Ægyptum, sive regem Ægypti ; vox enim hebraica *רחב* significat *superbum*, et sic veritatem in *Ps. LXXXVIII* et *Isai. II.* et in utroque loco per *superbum* intelligunt scriptores Ægyptum. Hic igitur est sensus : « Memor ero Raab et Babylonis scientium me, » id est, ego Deus conditor civitatis Jerusalem, in advocandis et conscribendis electis civibus Jerusalem, memor ero, non Judæorum tantum, sed etiam Ægyptiorum et Babyloniorum, qui scient me, per fidem videlicet, et religiosum cultum cognoscent me. « Ecce enim etiam alienigenæ, » id est, Palesini, « et Tyrus, » id est, populus Tyri, « et populus Æthiopum, hi fuerunt illic, » id est, iste quoque gentes, me vocante et adducente, erunt in civitate sancta Jerusalem. Ponitur enim præteritum pro futuro, more prophetico. In hebreo, pro *scientium me*, habetur, *scientibus me*, et eodem modo habetur in græco. Sed articulus *γ*, qui habetur hoc loco, non solum deservit dativo, sed etiam genitivo, imo et accusativo, ut grammatici docent. Quare si græcam interpretationem sequi velimus, non erit vertendum : *Memor ero Raab et Babylonis*, sed : *Commemorabo Raab et Babylonem scientibus me*, id est, fidelibus meis. Sed quia latinus Interpres veritatem, ut jure poluit, *memor ero Raab et Babylonis*, rectissime addit, *scientium me*, et est hæc lectio antiquissima apud Latinos, ut perspicuum est ex Commentario S. Hieronymi in hunc Psalmum. Illud autem, *hi fuerunt illic*, in hebreo est, *iste natus est ibi*. In græco habetur in numero multitudinis, *hi nati sunt illic*, et idem est sensus, nimirum, unusquisque horum natus est illic. Quare latina interpretatio explicari debet hoc modo, *hi fuerunt illic*, id est, hi omnes populi enumerati fuerunt, sive erunt in Jerusalem per novam generationem : per antiquam enim generationem cives erant Ægypti, vel Babylonie, vel Tyri, vel Palesinæ, vel Æthiopiæ ; sed per novam generationem renati ex Deo per Christum, erunt omnes cives unius atque ejusdem civitatis sanctæ Jerusalem, « ubi non est gentilis aut Judeus, Barbarus aut Scythæ, servus aut liber, sed omnia et in omnibus Christus, » *Coloss. III.*

5. NUMQUID SION DICET : HOMO ET HOMO NATUS EST IN EA, ET IRSE FUNDAVIT EAM ALTISSIMUS ?

Addit Propheta præcipuum laudem sanctæ civitatis, quod in ea natus sit, qui « fundavit eam Altissimus » Filius Dei. Hinc enim potissimum gloriosa dicta sunt de ea, quod civis ejus esse voluerit secundum naturam humanam, qui fundator ejus est secundum naturam divinam. Sic enim intelligunt hunc locum SS. Patres Hieronymus et Augustinus, et post eos Theodoretus et Euthymius doctores græci, et ante hos omnes vetustissimus Latinorum Tertullianus, in libro *adversus Praxeam*. « Numquid Sion dicet homo, » id est, num fieri